

Att ”sätta något i rörelse”

Den poetiska frasen som kontext och begynnelse

ÅSA ARKETEG

Cecilia Sjöholms *Att se saker med Arendt: Konst, estetik, politik* visar hur vi kan se saker med Hannah Arendt utifrån tanken om en ”dold” estetik i Arendts filosofi.¹ Det är en bok som synliggör för mig dolda eller kanske möjliga aspekter i den amerikanska poeten Lyn Hejinians tänkande om poetikens förmåga att göra oss medvetna om vår relation till världen och till historien. Hejinians essä ”Förnuft” visar hur poetiken tänker och synliggör relationen konst, estetik och politik. Hon uttalar inte denna relation, men gestaltar den genom en poetik som aktualiserar en särskild förståelse av teorin som både inåtblickande och öppen mot världen.² Poetikens uppgift är att beskriva hur poesin fungerar i en rörelse utåt, mot världen, där gränsen mellan estetik, konst och politik redan är upplöst.

Arendts begrepp *initium* har en central plats i Hejinians essä. Initium binder samman de två poetiska fraser som Hejinian tänker utifrån. Den första frasen:

”Fram kommer någonting – utslungat i kontext” tillkännager ett begynnelsens ögonblick,³ man kan till och med säga att den i sig själv är, som en fras eller ett yttrande, ett begynnelsens ögonblick – ett anländande, ett att vara född [...].⁴

Hejinian tar här fasta på initium som födelse, framträdandet: ”Någonting som inte var här innan är det nu; det visar sig och det visade sig för oss, och det bekräftas av känslan *det här händer*.”⁵ Vad Hejinian kallar för ”kontext”

¹ Cecilia Sjöholm, *Att se saker med Arendt: Konst, estetik, politik* (Göteborg: Daidalos, 2017), 15. Ursprungligen publicerad som *Doing Aesthetics with Arendt: How to see Things* (New York: Columbia University Press, 2015), 15.

² Lyn Hejinian, inledning till ”Reason”, *The Language of Inquiry* (Berkeley: University of California Press, 2000), 338. Essän publicerades ursprungligen i tidskriften *Shark*, vol. 1, nr 1 (1998).

³ ”ett begynnelsens ögonblick” är en översättning av ”a moment of incipience”, Hejinian, ”Reason”, 343; Lyn Hejinian, ”Förnuft”, i *Det öppna och det säregna*, urv. och övers. Camilla Hammarström (Stockholm: Lejd, 2016).

⁴ Hejinian, ”Förnuft”, 193. Hejinian hänvisar till Hannah Arendts *The Human Condition* (Chicago: University of Chicago Press, 1958), 177.

⁵ Hejinian, ”Förnuft”, 193.

finns med när det som ”utslungas” blir möjligt för oss att varsebli.⁶ Här blir den poetiska frasen avgörande, genom dess framträdande blir kontexten till.

Frasen ”*det här händer*” är sensationen, eller känslan, av den första frasen och visar på initium som handling, den som påbörjar någonting nytt och som bevarar historien och världen för de nya som träder in i den och som är främlingar i den.⁷ För Arendt betyder initium också möjligheten att ”sätta något i rörelse”.⁸ Relationen mellan begynnelsen och rörelsen blir viktig för Hejinians förståelse av modernismens uppmaning till konsten, ”Make it new”. Denna uppmaning uttrycks genom Viktor Sjklovskijs aforism med avseende på konstens förmåga att ”återuppliva” varseblivningen, och med hjälp av Arendts begrepp utvidgar Hejinian förståelsen av vad detta kan innebära. Poesin får uppgiften att skapa känslan av det nya, att skapa ”*det här händer*”. Detta återupplivande av livskänslan innebär också en upptäckt av kontexten och det förnuft som finns där.⁹

Man kan inte på ett meningsfullt sätt säga ’det här händer’ *utanför* kontexten. I det ögonblick man yttrar frasen så uppstår ’nativitet’. Och från det ögonblicket av begynnelse, som uppträder med erkännandet av upplevelsen och introducerandet av frasen *fram kommer någonting – utslungat i kontext* och genom frasen *det här händer*, är vi i kontexten, det vill säga i tanken (i teori och med kritiskt sinne) och i historien.¹⁰

Upplevelsen av konsten är inte separerad från teorins och kritikens områden. Konstens framträdande är alltid kopplat till en kontext. De två poetiska fraserna sammanlänkar initium, ögonblicket av det nya, med kontexten och med handlingen. Men det är möjligt att tänka vidare på Hejinians diskussion om hur initium kan förstås i relation till den konstnärliga praktiken och poetiken. Poetiken synliggör de relationer som historien skapar, dess kontext. Hejinian föreställer sig att skrivandet är ett varseblivande av kontexten och att medvetenhet om den uppmanar till ett handlande. Hon citerar här i Arendts *Människans villkor* och med hänvisning till hennes idé om en ”förnuftsgemenskap” inom vilken handlandet är gränslöst och oförutsägbart.

⁶ Hejinian, ”Förnuft”, 192.

⁷ Hejinian, ”Förnuft”, 192.

⁸ Hannah Arendt skriver: ”Eftersom varje människa genom att vara född är ett *initium*, en början och en nykomling i världen, kan människor gripa initiativ, bli upphovsmän och sätta något i rörelse.” Hanna Arendt, *Människans villkor: Vita activa*, övers. Joachim Rezlaff (Göteborg: Daidalos, 2016). Ursprungligen publicerad som *The Human Condition* (Chicago: The University of Chicago, 1958), 233.

⁹ Hejinian, ”Förnuft”, 195–196.

¹⁰ Hejinian, ”Förnuft”, 196–197.

Hejinian tar här fasta på Arendts tanke om att handlandet skapar nya förbindelser utifrån en inneboende benägenhet till gränsöverskridande.¹¹ Cecilia Sjöholms synliggörande av estetiken i Arendts filosofi lyfter fram vad som finns dolt i de två poetiska fraserna, och den riktning som förenar handlingen med *initium*, natalitet och frihet:

En handling som är *initium* är både princip och exempel, och förkroppsligar det som Arendt menar med natalitet: nämligen att vi, då vi handlar, inte känner till de konsekvenser som våra handlingar kan ge upphov till. Vår frihet beror just av att vi inte vet, och att vi accepterar att vi inte vet.¹²

Denna tanke om att inte veta är viktig för Hejinians förståelse av poetiken, som ett dilemma, ett ifrågasättande. Det är poetikens uppgift att undersöka hur förnuftet skapar orsakssammanhang som både är sammanbundna och motsägelsefulla.¹³ Tanken om relationer blir bärande här, det är relationerna som håller samman det förflutna och framtiden och som gör historia och kontext till i stort sett synonymier. Ett ”någonting” kan beskrivas historiskt, men också utifrån idén om en framtid.¹⁴ Poetikens uppgift blir att undersöka dessa relationer, men utan att särskilja den poetiska praktiken från de teoretiska, etiska och politiska frågorna, det vill säga den mångfald som präglar relationerna. Här finns alltså en inneboende pluralitet som också innebär ett problem: hur kan poetiken relatera till den politiska världens pluralitet? Hejinian kan inte se hur med henne själv samtida innovativa poeter som Bob Perelman och Barrett Watten och ”deras möjligheters poetik” kan ”aktivera relationerna inom pluraliteten”.¹⁵ Det finns en risk att den nya och innovativa poesin inte kan aktivera den mångfald och de relationer som finns inneboende i kontexten, att poetiken bara förblir en möjlighet. På så sätt förenas modernismens estetik och den postmoderna av samma problem. *Att se saker med Arendt* synliggör vad som ligger dolt i Hejinians beskrivning av pluralitet och hjälper till att utveckla fler perspektiv på hur vi kan förstå relationen mellan poesi, poetik och värld och i en förlängning relationen till politiken. Pluralitet är inte en effekt av olika former av exempelvis sociala sammansättningar: ”pluralitet verkar redan på perceptionens nivå. Pluraliteten visar sig aldrig i sig själv. Den uppstår genom

¹¹ Hejinian, ”Förnuft”, 203–204. Hejinian hänvisar här till Arendt, *The Human Condition*, 190–191.

¹² Sjöholm, *Att se saker med Arendt*, 101.

¹³ Hejinian, ”Förnuft”, 190–191.

¹⁴ Hejinian, ”Förnuft”, 198.

¹⁵ Hejinian, ”Förnuft”, 199–200.

en mångfald av framträdanden, men uppträder inte i sig.”¹⁶ Detta betyder att vi inte kan upprätta en skarp gräns mellan världar: min värld är redan ”inkräktad på” av andras kroppar, även om det inte är ett medvetet inkräktande. Vi kan inte tänka ”värld” utan att samtidigt tänka det som framträder och på det sättet är världens framträdande förbundet med pluralitet.¹⁷ Hejinians tanke om kontext är också ett sätt att tänka mångfalden. Kontexten innebär en gemenskap, att vi delar samma värld. Även som främlingar inför varandra blir involverade med varandra och vi delar samma erfarenhet.¹⁸ Samtidigt kan inte kontexten översättas som en helhet utan skillnader. Även om vi delar en erfarenhet är inte kontexten överförbar, jämförbar eller metaforisk. Att se kontexten metaforiskt skulle innebära att vi ”förnekar begynnelsen”.¹⁹ Metaforen utjämnar skillnader och hindrar historien från att framträda.²⁰ Vi kan läsa det Hejinian beskriver som ett utjämnande av skillnader som ett utjämnande av pluralitet, av det som är framträdelsernas mångfald. Genom denna läsning skapas en brygga mellan Hejinians förståelse av initium och Cecilia Sjöholms tanke att: ”Pluralitet innebär differentiering på ett ontologiskt plan, genom mångfalden av framträdanden.”²¹

Cecilia Sjöholm visar hur vi kan tänka relationen mellan framträdande och det offentliga rummet utifrån ett fenomenologiskt perspektiv. Sociala aspekter är förvisso en del av det offentliga rummet, men de är inte en övergripande ram som förklarar de levande varelsernas framträdanden.²² Hennes diskussion om konstens betydelse för vår varseblivning av världen, genom Arendt, synliggör en underliggande aspekt av kontext i Hejinians fras ”Fram kommer någonting – utslungat i kontext”, nämligen att den inbegriper det offentliga rummet. Relationen mellan konstens framträdande och det offentliga rummet blir en växling mellan framträdande och försvinnande:

Konst är gjord för att framträda, ibland genom försvinnandets osynliga trådar. Genom sina sinnliga kvaliteter gör konsten det offentliga rummet till en produkt av 'aisthesis'. Den låter oss förstå att vår perception också formas

¹⁶ Sjöholm, *Att se saker med Arendt*, 23.

¹⁷ Sjöholm, *Att se saker med Arendt*, 23–24.

¹⁸ Hejinian, ”Förnuft”, 192.

¹⁹ Hejinian, ”Förnuft”, 193. Den ursprungliga formuleringen lyder ”deny incipience”, Hejinian, ”Reason”, 342.

²⁰ Hejinian, ”Förnuft”, 193.

²¹ Sjöholm, *Att se saker med Arendt*, 22.

²² Sjöholm, *Att se saker med Arendt*, 26.

av det som osynliggörs. Då den offentliga sfären förminskas och exploateras kommer konsten alltmer att försvinna in i intima detaljer. På samma gång görs dessa detaljer offentliga. Eftersom den offentliga sfären påverkar hur vi ser saker, upprätthåller konsten en avgörande roll för hur varseblivandet utvecklas.²³

Citatet visar att konsten inte enbart är varseblivningens uttryck utan att den även påverkar dess utveckling. Därmed är konsten alltid en del av det offentliga rummet. När Hejinián skriver om kontextens framträdande genom frasen beskriver hon varseblivningens betydelse för kontexten. Kontexten är "en produkt av 'aisthesis'", den blir till genom Hejiniáns poetiska fras, men den är också redan där, redo att "slungas ut" och tillbaka till ett "någonting".

²³ Sjöholm, *Att se saker med Arendt*, 32.